

24-7-19

Page /

Date / /

पञ्चमः पाठः

पर्वतराजः हिमालयः

शब्दार्थः

- विस्तीर्णः $\Rightarrow$ बड़ी, फैली हुई
उन्नत $\Rightarrow$ ऊँचा
शिखराणि $\Rightarrow$ चोटियाँ
प्रभवन्ति $\Rightarrow$ निकलती हैं
नद्यपि $\Rightarrow$ नदियाँ हैं
भूमि - मैदानम् $\Rightarrow$ भूमि की सिंचाई

रूपरेखा उत्तरतः

- (क) हिमालय - पर्वतस्य शृङ्खला कीदृशी वर्तते? विस्तीर्ण
(ख) शिखराणि केन आच्छादितानि तिष्ठन्ति? हिमैः
(ग) कानि हिमालयस्य भूमिः रक्षन्ति? वनानि
(घ) भारतस्य अनेकाः नद्यः कस्मात् प्रभवन्ति? हिमालयात्
(ङ) पञ्चगव्यम् अपि काः प्रयच्छन्ति? नद्यः
(च) हिमालयस्य उन्नतेषु स्थलेषु कदा हिमपातः भवति?
शीतकाले

पूर्णवाक्येन उत्तरतः

- (क) पर्वतराजः हिमालयः कुत्र अस्ति? अस्माकं देशस्य
उत्तरदिशायां पर्वतराजः हिमालयः अस्ति।
(ख) हिमालयः भारतस्य रक्षकः कथम् अस्ति?
वनानि हिमालयस्य भूमिः रक्षन्ति।

(3) विशालयात्रा का नया प्रभावित है विशालयात्रा भारतस्य
अन्तर्गतः नद्यः प्रभावितः तथा - जंगल, पशुपुत्र,
शालू, विपाशा, चन्द्र भागा, वितस्ता इत्यादयः

(4) नदीनां प्रलेन विषय भवति नदीनां प्रलेन काश्चित्स्य
भूक्षि - प्रचलनं भवति

(3) जलाः विशालयात्रस्य अन्तर्गतं स्थलैषु विषयं जायते
विशालयात्रस्य अन्तर्गतं स्थलैषु रत्नाकरयन्त्राभाय जलाः
जायते

उत्पत्तिः परैः विवरणानि प्रयत

- (क) विशालयात्रा भारतस्य अन्तर्गतः नद्यः प्रभावितः
- (ख) नद्यः प्रचलनम् अपि प्रचलति
- (ग) विशालयात्रा भारतस्य अन्तर्गतः अस्ति
- (घ) वनस्पतयः अन्तर्गतानि उपकारकाः सन्ति
- (ङ) पर्वतीयस्थलैषु शीलकाले ४ विशालयात्राभूति
- (च) विशालयात्रस्य विविधाः वनस्पतयः अन्तर्गतानि

उपकारकाः सन्ति

इतिषां विशेषणपदानां विशेषणपदानि पाठान् निरुच्य
निरुच्य

- (क) रत्नाकरयन्त्राभाय जलाः
- (ख) वीरनीर्वाणं भूखण्डम्
- (ग) अन्तर्गतं स्थलैषु
- (घ) अन्तर्गतं विषयं
- (ङ) विविधाः वनस्पतयः

विशालयात्रा

3-7-19

पदः पाठः
सुभाषित - श्लोकाः

शब्दार्थः

(श्लोकः 1-2)
सुभाषितः = पदविषय कश्चित्
श्लोकानि = सुभाषित एते हि, सफल या पुत्रे एते

सुभाषितः = सुभाषित
यत्न बाले न पाठितः = सुभाषित पुत्र को शिक्षा नदी

सुभाषितः = सुभाषित

(श्लोकः 3-4)
सुभाषितः = सुभाषित
अभिः = सुभाषित कौटुम्बिक जीवन नदी, निज से रहित
एतन्निः = एतन्निः

(श्लोकः 5-6)
यदिभूतं देश = निज देश से

सुभाषितः = सुभाषित

वृत्तिः = वृत्ति

विद्याभ्यासः = (विद्या + आभ्यासः)

शास्त्रिकृतम् = शास्त्र के अनुसार

पुष्पा = लोभ, पाप

यथा पदः = यथा से बड़ा

परः, परः, परः = बढकर

इकाई न अन्त

- उदाहरण
- (क) कायालि केन विद्यानि ?
अविद्यया
- (ख) कस्य धनं न भवति ?
तपः
- (ग) शान्तिरुक्तं किं भाति ?
वृष्णा
- (घ) का मृदाद्याधिः वर्तते ?
पृथ्वी
- (ङ) अक्षिभ्यः किं न भवति ?
पृथ्वी

पृथगावयवम् अन्तम् ।
(क) कस्य सुखं वृष्णाः न प्रावृष्णाति ।
विद्यया सुखं वृष्णाः न प्रावृष्णाति ।

(ख) अक्षिभ्यः समागच्छे कथं न शीघ्रम् ?
अक्षिभ्यः समागच्छे किञ्चिद् इव न शीघ्रम् ।

(ग) कुत्र दिवसं न वसेत् ?
न विद्वान्, न विद्वान् न वसेत् ।

(घ) यः पितृ बालं न पाठयति सः कीदृशः भवति ?
यः पितृ बालं न पाठयति सः लघुशिल्पि ।

(ङ) कस्य कीदृशं देशं लभते ?
यस्य देशं न सम्यक्, धृतिः न च ब्रह्मणः, विद्यायाः न न भवति तं देशं ।

इकाई न अन्तम् कुरुते पुनर्लिखते

- (क) कालः शत्रुः पितृ वीर्ये । येन बालो न पाठितः
यस्य देशं न सम्यक्, न धृतिः न च ब्रह्मणः ।
- (ख) अक्षिभ्यः कालो भिन्नः । अक्षिभ्यः कुतः पुनर्लिखते ?
- (ग) धार्मिकः शान्तिरुक्तं लभते । नदी वेदास्तु प्रथमः ।

इकाई

उदाहरण विद्यानि कायाधि न शीघ्रम् ।
न ही सुखस्य विद्यया प्राविशति सुखं वृष्णाः ।
अर्थः पाठयामा कुरुते ये विद्या पूर्णं दत्ते हैं न की
इच्छा करने से पूर्ण की है इस से के सुख
में विद्या देवय प्रवेश नहीं करता ।

2) = कालः शत्रुः पितृ वीर्ये येन बालो न पाठितः ।
न शीघ्रम् समागच्छे निर्वर्त्तते इव किञ्चिद् ।
अर्थः कालः पितृ बालं न पाठयति सः लघुशिल्पि ।
अर्थः कालः पितृ बालं न पाठयति सः लघुशिल्पि ।

3) = कुलस्य कुलो विद्या, अविद्यया कुलो वृष्णा ।
अर्थः कुलो विद्या, कुलो विद्या, कुलो विद्या ।
अर्थः कुलो विद्या, कुलो विद्या, कुलो विद्या ।
अर्थः कुलो विद्या, कुलो विद्या, कुलो विद्या ।

शान्तिवृत्तं तपे वास्ति, न सन्तोषात्पुं सुखम्
न तृष्णायाः परो व्याधिः, न च धर्मो दयापरः
अथ शान्ति से बढ़कर कोई तपस्या नहीं, सन्तोष से
बढ़कर कोई सुख नहीं, लात्स से बढ़कर कोई
कोई रोग नहीं, दया से बढ़कर कोई धर्म
नहीं।

निम्न
नापेक्षा

7-8-19

सप्तमः पाठः

विभक्तयः (प्रथमा, द्वितीया, तृतीया,
चतुर्थी)

हिन्दी में अनुवाद

प्रथमा विभक्तिः :-

इदं मम गृहम् अस्ति ।
⇒ यह मेरा घर है ।

इमे आसने स्तः ।
⇒ ये दो बैठे हैं ।

इमानि फलानि सन्ति ।
⇒ ये सब फल हैं ।

इमौ बालकौ खेलतः ।
⇒ ये दो बालक खेलते हैं ।

इमे वानराः द्यावन्ति ।
⇒ ये सब बदरे बैठते हैं ।

इमे बालिके पठतः ।
⇒ ये दो बालिका पढ़ते हैं ।

इमाः शाखाः नमन्ति ।
⇒ ये सब शॉरडाल झुकी हैं ।

द्वितीया विभक्तिः :-

⇒ वं मेघं पश्यसि ।
उम बादल को देखते हो ।

⇒ शिक्षकः गृहं गच्छन्ति ।
शिक्षक पर जाती है ।

⇒ रामः कृष्णपटुं मार्जयति ।
राम कृष्णपटु को साफ करता है ।

⇒ सिंहः मृगं प्रति भवति ।
सिंह मृग के प्रति दौड़ता है ।

⇒ अहं परं न लिखितवान् ।
मैं पर नहीं लिखुंगा ।

⇒ गृहं पश्चिमः उद्यानम् अस्ति ।
घर के पश्चिम ओर बाग़िया है ।

तृतीया विभक्तिः :-

⇒ सः जलेन स्नानं करोति ।
वह जल में स्नान करता है ।

⇒ अहं यानेन गृहं गच्छिष्यामि ।
मैं गाड़ी से घर जाता हूँ ।

⇒ सः बालकैः सह खेलति ।
वह बालकों के साथ खेलता है ।

गृहं पश्चिमः उद्यानम् अस्ति ।
घर के पश्चिम ओर बाग़िया है ।

(क) कारक किसे कहते हैं ?
अन(क) विभक्ति - कारक - चिह्नों के आधार पर जब विभक्ति का प्रयोग होता है, तो उसे कारक - विभक्ति कहा जाता है ।

(ख) उपपद विभक्ति किसे कहते हैं ?
अन(ख) जब किसी विशेष पद की स्वीयता के कारण कारक विभक्ति का प्रयोग न करके किसी विशेष विभक्ति का प्रयोग होता है तो उसे उपपद विभक्ति कहा जाता है ।

रूपपदेन उत्तरत ।

- (क) कौं द्यावन्ति ?
(ख) कौं चरन्ति ?
(ग) काम् बिना न सुखम् ?
(घ) बालः केन कीडति ?
(ङ) मोहनः कस्मै फलानि नपाति ?

वानराः
हनुवः
विद्याम
कन्दुकैः
साधवः

पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

- (क) रामः किं करोति ?
(क) रामः कृष्णपटुं मार्जयति ।

- (ख) उद्यानं कुत्र अस्ति ?
(ख) गृहं पश्चिमः उद्यानम् अस्ति ।

- (ग) छात्र : किं करोति ?
 (ग) छात्र : शिक्षकाय उपहारं यच्छति ।
 (घ) धनिकः किम् वितर्कति ?
 (च) धनिकः शिष्टकर्म्यः ; शैष्टिकाः वितरति ।

इतेषां विशेष्यपदानां विशेषणपदानि चित्वा लिख ।

- (क) शिक्षकः कृष्णपट्टम् गार्जयति ।
 (ख) भूमाणेन विना सुखम् न भिन्नति ।
 (ग) इमानि फलानि जलपानाय अन्नम् ।
 (घ) अदंकारेण सर्वं विनश्यति ।
 (ङ) देशाय ऐनिकाः प्राणनृत्यजनि ।
 (च) रामः शवणं वाणीन दत्तवान् ।

प्रश्न-
 उत्तर-
 ✓

